

VÁMSZER GÉZA, SZEBENI: *A csíkdélni Szent János-templom*. Kny. a Debreczeni Szemle 1934. évi 8. számából. 11. l., 9 képpel.

Gondos tanulmányban dolgozza fel a szerző a délni templom monográfiáját. A XV—XVI. században gótikus stílusban épült a várfallal övezett Szent János-templom. Sok szép egykorú részlete van (déli ajtó, szentélyboltozás). A hajó külső falán falfestmények is találhatóak. Igen értékes a hajó 1613-ból való kaszettás deszkamenyezete, a népies erdélyi reneszánsz modorában festve. Főoltára 1675-ből való; korai barokk elemekkel díszített szárnyasoltár. A templom a népművészet sok érdekes emlékét őrzi. B. J.

VOIT PÁL: *Joó János egri rajztanár Magyar Athenaeuma. Tanulmány a művészi és ipari oktatás multjából*. Budapest, 1936. Kny. a Magyar Iparművészet XXXIX. 9—10. számából. 6. l., 3 képpel.

A magyar reformkor egyik érdekes, harcoss egyénisége volt Joó János, egri rajztanár, író és lapszerkesztő (1807—1874), aki még 1831-ben egy „Művész Társaság” alapítására tett javaslatot Széchenyi Istvánnak. Joó meg akarta alapítani a magyar képzőművészeti akadémiát s Teleki József grófot hívta fel 1841-ben a „Magyar Athenaeum” megszervezésére. Az intézmény magában foglalta volna a Tudós Társaságot, egy politechnikumot, kiállító helyiségeket s az összes művészeti és ipari ágak oktatására szolgáló „műintézetet”. A szerző közli Joó épületterveit is, amelyek egy nagyszabású kora-empire palotát mutatnak be; a rajzok megfogalmazása az egri liceum és a székesegyház hatására vall. Sajnálatosan a Magyar Athenaeum gondolata sohasem valósult meg. Joó János apostoli lelkű egyéniségének emléke elfakult, noha tevékenysége méltó emléket érdemelne.

B. J.

4. Földrajz.

KOGUTOVITZ KÁROLY: *Dunántúl és Kisalföld írásban és képből*. A Ferenc József-tudományegyetem Földrajzi Intézetének kiadása. Szeged, 1936. 352. l.

A hat évvel ezelőtt megjelent munkának a második kötete, mely Baranyával kezdődik, — azután Szalahatszág, Göcsej, Örség és Hetés vidéke, — Muraköz és Kemenesalja, — a Rábán-túli kevertnyelvű vidékek, — a Bakony és Vértes tájleírásai következnek. Földrajzi összefogó leírása tájegységenként változik, némelykor a túlságos gazdasági adatfelsorolás a földrajzi beállítottság rovására van. A földrajztól elvonatkoztatva csaknem egészen önálló kérdésekkel is foglalkozik, mint pl. a nagybirtok- és a német-kérdéssel. Megtudjuk, hogy a XVIII. század német bevándorlói a Dunántúlon már kész magyar kultúrkeretet találtak, amelybe csak bele kellett illeszkedniük. Egészen érdekesen és tudományos szempontból is elfogadhatóan foglalkozik az egyke-kérdéssel. Szerinte: neni csupán felekezeti, nem is tisztán gazdasági, hanem mélyre gyökerező társadalmi baj az egyke. Hasonló könyvek nagy szolgálatokat tesznek társadalomkutatásunknak is. I. E.

PRINZ GYULA, CHOLNOKY JENŐ, GR. TELEKI PÁL és BARTUCZ LAJOS: *Magyar föld — Magyar faj. I. kötet: Magyar földrajz*. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1936. 394. l.

A nemzeti önismeret teljességéhez elengedhetetlenül hozzátartozik a földnek, a népnek és a történelemnek hű és szakszerűen tárgyilagos ismerete. A megismerésnek pedig nincs más módja, mint a legkiválóbb tudósok által, a tudomány mai állásának megfelelő feldolgozásban adott egyetemes, összefoglaló kép. A Kir. Magyar Egyetemi Nyomdának sikerült először ezt a nagy feladatot megoldania azáltal, hogy a magyar történelem, föld, nép és műveltség egyetemes képének meg-

rajzolására a leghivatottabb magyar tudósokat nyerte meg. Erre a feladatra a legelső sorban álló tudósaink ezelőtt nem vállalkoztak. Igazolta ezt Rudolf trónörökös hatalmas méretű műve, az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képeiben, de igazolja a M. Tud. Akadémia sikertelen kísérlete, a százezer forintos Semsey-alapítvány kudarca is. A Kir. Magy. Egyetemi Nyomda „Hungarológia” sorozata végre áttörte a tudósok elefantsontornyának kapuját. Már harmadik kiadásban tette a magyarság asztalára Hóman és Szekfű: Magyar Történetét. Ezt követte a magyarság négykötetes Néprajza. Most pedig, az előbbieknél is szebb köntösben, megjelent az ugyancsak négykötetes magyar földrajznak, a *Magyar Föld — Magyar Faj* című sorozatnak is első kötete.

A Magyar Földrajz első kötete Magyarország tájrajzi arcképe *Prinz Gyulának*, a Pécsre került pozsonyi egyetem tudós geográfus professzorának, tollából. *Cholnoky Jenő*, a magyar geográfusok mai vezére, írta hozzá a magyar éghajlat és a magyar vizek jellemképét. Benne van az ország földjének egész története, szerkezete, építőanyaga, domborzata, tájképe, tagoltsága, tájainak és vidékeinek egyéni jellege, sajátosságos vonásai. Ez az ország földjének egészen nyers, természeti képe. Úgy, ahogy a népek maguk számára felfedezték, mielőtt megtelepedtek rajta és hazájukká tették. 25 egészlapos fénykép, nagy része repülőgépről való felvétel, s azokon olajpapírra nyomott magyarázat, valamint 31 szövegekőzti térkép és ábrateszi érthetőbbé a nagy szakavatottsággal, mély oknyomozással megrajzolt országgépet. A második kötet a magyar munka földrajza, a harmadik az állami élet ábrázolata lesz, mindkettő *Prinz Gyula és Gr. Teleki Pál* munkája. A negyedik kötet, az ország népének, faji összetételének rajzát Bartucz Lajos, a Néprajzi Múzeum igazgatója írja meg. (A négykötetes díszes félbőr-kötésű munka ára 80 P. Megrendelhető a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdában, Budapest, VIII. Múzeum-körút 6. sz.).

Sz.

5. Művelődéstörténet.

NAGY MIKLÓS: *Újabb adatok a magyar gyorsírás történetéhez 1848-ig.* Gyorsírási kormánybizt. kiad. 1936. 20 l.

Az érdekes tanulmányban Takáts Sándor előkészületi munkáit folytató jeles történész, országgházi könyvtárigazgató szépen fejtegeti a haladás és alkotmányosság zászlóvivőinek, a középnemeseknek szerepét, hiszen a rendek kívánták elsőnek az országgyűlés számára a szólásszabadságot és nyilvánosságot. Az első adat, mely gyorsírót említi, 1807-ből, bécsi udvari kém tollából ered, s a titkos levéltár megnyitásával tudunk mindezekről, a Nagy Miklós kutatása nyomán. Ekkor még legfeljebb „*sebesen író juratusokról*” lehet még csak szó, de a mai értelemben „gyorsíró” szerepét 1832-ben: Hajnik Károly és Borsos Márton. Igaz, hogy naplókíadást már 30-ban sürget Mailáth személynök, s már voltak kitűnő emlékezőtehetségű jegyzők azelőtt is, sőt 1—2 névleg még ismeretlen gyorsíró is, azonban a kéziratos Tudósítások után (Pozsonyban a *Diaetari journal* és a Kossuthék *Orsz. gyűl. Tudósításai*, az 1834. évtől kezdve pedig az erdélyi országgyűlésről a Kolozsvári Tudósítások) hamarosan Stuller Ferenc gyorsíró szerkesztésében könyomatos jelenik meg, Erdély fővárosában! Ez tehát az első parlamenti hírszolgálat kezdete Középeurópában. Bécsi kémjelentések arról tudnak, hogy Szász Károly a Bethlen-kolégiumban gyorsírókat képeztet ki. Ez az első adat az oktatás-történetben. Ferstl kémirodója az erdélyi ülésre br. Wesselényi által meghívott Stuller és Hajnik leveleit fogta el, melyek most kerültek elő a bécsi levéltárból. Mint naplóvezetők — írják pozsonyi barátaiknak — hivatali esküt tettek és külön zöldasztalt kaptak, tehát a legelső hivatalos gyorsírók és 1834. május 28-át ezért kell kiemelnünk, az országgyűlés kezdetét. A gubernium azonban őszre megszüntette a Napló kiadását és Stuller is visszautazott Pozsonyba, helyét egy városunkbeli ügyvéd,